

Шиян Д.В., д.е.н., проф.,
Божко М.В., аспірант,
ХНЕУ ім. Семена Кузнеця

РОЗМІРИ ПОСІВНИХ ПЛОЩ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Проблема концентрації та спеціалізації виробництва, як факторів формування ефективності витрат, рівня конкурентоспроможності підприємств, завжди були в центрі уваги економістів. Починаючи главу 1 своєї класичної праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» А. Сміт відмічав, що «Найбільший прогрес у розвитку продуктивної сили праці і значна частка мистецтва, вміння і кмітливості, з якими він спрямовується і додається, з'явилися, мабуть, наслідком розділення праці» [1, с. 21]. Сьогодні, більшість економістів вважають, що спеціалізація дозволяє підвищити ефективність виробництва оптимізувати витрати. В. Г. Андрійчук зокрема вважає, що спеціалізація це ефективна форма організації сільського господарства, яка дає можливість зосередити виробництво певних видів продукції на окремих територіях і підприємствах та досягати завдяки цьому вищих результати господарської діяльності [2, с. 624].

Сьогоднішні дослідження проблем спеціалізації, її впливу на ефективність виробництва та екологічні проблеми окремих регіонів проводяться під різними кутами зору. Зокрема підкреслюється, що у 1990 році мало місце чітке прив'язування спеціалізації галузі рослинництва до природно-економічних зон України [3]. Далі автори приходять до висновку, що у 2000 році спостерігається поступова, а в 2013-му - значна диференціація регіонів за структурою посівних площ. В підсумку робиться висновок, що в галузі рослинництва відбувається трансформація структури сільськогосподарського землекористування та зміна регіональної спеціалізації. Процес має стихійний, кон'юнктурний характер, який

порушує технологічні й екологічні основи ведення землеробства і потребує державного регулювання [Там само, с.20].

На думку В.А. Пехова в Україні практичного розвитку у виробництві зерна набули не спеціалізовані підприємства, а ті, які певний період часу все більше спеціалізуються на цих культурах з огляду на кон'юнктуру ринку. Фактичним мотивом у цьому плані слід вважати: оптимізацію витрат і конструктивну з позиції вартості їхню оцінку в собівартості; високий рівень інтенсивності виробництва [4]. Спеціалізовані підприємства, на думку автора за рівнем економічного розвитку кардинально відрізняються від інших суб'єктів у частині витрат на одиницю площі, врожайності, прибутковості.

В табл. 1 наведені результати групування сільськогосподарських підприємств Харківської області які займались виробництвом пшениці за розмірами посівної площі. При цьому надводиться не тільки загальна величина витрат на 1 га посівної площі, а і їх величина окремо по мінеральним добривам, амортизаційним відрахуванням. В якості критеріїв ефективності витрат було обрано показники урожайності, величини прибутку від реалізації продукції на 1 га посівної площі та рівня рентабельності виробництва.

Таблиця 1

Вплив рівня концентрації на ефективність витрат при виробництві пшениці в сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2016 році

Посівна площа, га	Посівна площа, га	Витрати на 1 га, грн	Витрати мінеральних добрив на 1 га, грн	Амортизація на 1 га, грн	Питома вага посівної площі в площі ріллі, %	Урожайність, ц/га	Прибуток на 1 га, грн	Рентабельність, %
до 100	64,9	8885,1	1921,8	452,3	11,6	39,5	2850,5	30,7
100,1-500	291,1	9316,3	2399,8	596,5	22,6	42,8	3276,7	32,7
500,1-1000	735,3	9750,3	2666,6	672,5	29,5	44,6	3490,5	32,2
більш 1000	1876,4	10092,8	2721,8	573,4	35,9	46,2	2782,1	22,2
По області	645,0	9822,4	2631,1	605,4	29,7	45,0	3127,4	27,4

Джерело: власні розрахунки за даними Ф-50 сг.

Отримані результати дають підстави для висновку, що величина витрат має, хоча і слабкий але зв'язок з розмірами посівних площ. У підприємств з величиною посівних площ до 100 га середня величина витрат на 1 га дорівнювала 8885,1 грн, у підприємств з посівною площею від 500,1-1000 га – 9750,3 грн, а у підприємств площею посіву більш 1000 га – 10092,8 грн. Для того що перевірити надійність розбіжності між граничним межами були вирішено побудувати діаграму розмаху та перевірити дані на наявність розбіжності між середніми з допомогою t-методу порівняння середніх. Виявилось, що вірогідність, що розбіжності між середніми величинами по групам не є випадковими становить 85,0%. Це не дає стандартну надійність на рівні 95%, однак наближається до даної величини. Дані росинку також свідчать, що різниця між середніми та стандартними відхиленнями має місце. В той же саме час суттєві розбіжність в рівні витрат на 1 га посівної площі у підприємств з з розмірами посівних площ до 100 га, виступили одним з факторів який знизив надійність отриманих результатів.

Відносно рівня витрат мінеральних добрив. В даному випадку також простежується доволі чітка тенденції до їх зростання водночас з збільшенням посівних площею. Зокрема, у підприємств першої групи даний показник дорівнював 1921,8 грн/га, а у підприємств останньої групи – 2751,8 грн. В той же саме час, фактично відсутня за величиною амортизаційних витрат. Так, у підприємств з посівною площею до 100 га їх розмір на 1 га дорівнював 452,3 грн, у підприємств з площею 500,1-1000 га – 672,5 грн, а у підприємств з площею понад 1000 га - 573 грн.

Що стосується показників ефективності виробництва. В даному випадку найбільш чітко присутня тенденція до поступового зростання урожайності від групи до групи. Відповідно від 39,5 ц/га у підприємств першої групи до 46,2 ц/га у підприємств останньої групи. Показники прибутку та рівня рентабельності мали нелінійні залежності за розмірами посівних площ. В даному випадку було проведено оцінювання даної залежності. Парабола другого порядку яка її характеризує між посівною площею та прибутку має наступний вигляд:

$$y = -0,0008x^2 + 1,6348x + 2687,9 \quad (1)$$

Звідси легко знайти максимум даної функції який дорівнює 1022 га, при якому величина прибутку на 1 га посівної площі буде дорівнювати 3502,2 грн/га.

Залежність між посівною площею та рентабельності виробництва пшениці описується наступною функцією:

$$y = -0,00000007x^2 + 0,0097x + 29,738 \quad (2)$$

Максимум даної функції знаходиться в точці 693 га при якому рівень рентабельності буде дорівнювати 33,1%.

Таким чином ми маємо ситуацію, коли за середніх умов господарювання виробництво пшениці є оптимальним в Харківській області при за критерієм рентабельності та прибутковості при розмірах посівних площі від 693 га до 1022 га.

Наступна культура, яка була нами обрана для аналізу впливу структури на ефективність витрат – кукурудза на зерно (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив рівня концентрації на ефективність витрат при виробництві кукурудзи на зерно в сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2016 році

Посівна площа, га	Посівна площа, га	Витрати на 1 га, грн	Витрати мінеральних добрив на 1 га, грн	Амортизація на 1 га, грн	Питома вага посівної площі в площі ріллі, %	Урожайність, ц/га	Прибуток на 1 га, грн	Рентабельність, %
до 100	55,8	10775,1	1697,6	775,6	5,0	46,5	4210,0	42,2
100,1-400	232,6	11866,8	2093,5	734,4	12,4	53,6	3829,7	28,8
400,1-700	511,4	12479,5	2401,0	763,4	16,1	58,3	4680,5	33,1
більш 700	1314,2	12859,0	2316,7	873,7	24,9	65,3	8091,7	55,8
По області	346,9	12356,1	2250,4	793,0	15,2	58,8	5567,3	40,2

Джерело: власні розрахунки за даними Ф-50 с-г.

Наведені дані дозволяють зробити висновок, про подібний характер залежності між величиною посівних площ та ефективністю витрат. Це в першу чергу стосується залежності самих витрат від розміру посівних площ. В даному випадку їх величина поступово зростає разом з збільшенням посівних площ. Зокрема, у групи підприємств з розмірами посівних площ до 100 га середня

величина витрат дорівнює 10775,1 грн/га, у підприємств з площею посіву 400,1-700 га – 12479,5 грн/га, а у підприємств останньої групи (площа понад 700 га) – 12859 грн. Таж сама ситуація була з величиною витрат по мінеральним добривам. Однак, в даному випадку тенденція в останніх двох групах змінилась, а саме величина витрат в групі з розмірами посівних площі 400,1-700 га дорівнювала – 2401 грн/га, в групі з посівною площею понад 700 га – 2316,7 грн/га. Безумовна, дана різниця не є принциповою.

Відносно показників ефективності. В даному випадку існує майже пряма залежність між розмірами посівних площ та рівнем урожайності кукурудзи на зерно. Характер залежності між розмірами посівної площі, прибутком та рентабельності також носив нелінійний характер, але функція мала не максимум, а мінімум. Найбільша рентабельність була в граничних групах. Найбільша величина прибутку в була в останній групі. До речі саме остання група характеризується суттєво більшою як рентабельністю, так і особливо величиною прибутку на 1 га посівною площі.

Таким чином, необхідно визнати факт того, що розміри посівних площ, є одним з важливих факторів формування ефективності виробництва сільськогосподарських культур, а відтак і рівня конкурентоспроможності самих підприємств.

Література:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. - М.:Соцэкгиз, 1962. - 684 с.;
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. / В.Г. Андрійчук. - К.: КНЕУ, 2013. – 774 с;
3. Ібатуллін Ш. І. Оцінка основних тенденцій зональної спеціалізації сільськогосподарського землекористування в Україні / Ш. І. Ібатуллін, О. В. Шанін, О. В. Степенко // Економіка АПК. - 2014. - № 12. - С. 12-21.;
4. Пехов В. А. Спеціалізація аграрних підприємств в зернопродуктовому підкомплексі / В. А. Пехов // Економіка АПК. - 2017. - № 3. - С. 87-92.